

MIT HOZ A FELVIDÉKI MAGYARSÁG?

AMAGYAR FELVIDÉK sorsa, úgy látszik, ma már elintézett kérdés. A több mint 800.000 lelket számláló csehszlovákiai magyar néprész visszacsatolása az anyaországhoz csak napok, legfeljebb hetek kérdése. A felvidéki probléma rendezése ma már nemcsak magyar követelés, de egyetemes európai érdek, melyet a magyar állam és a nyugati hatalmak egyformán sürgetnek. A müncheni négyhatalmi egyezmény minden félreértést kizáróan szögezte le, hogy teljes megegyezés, békés konszolidáció csak a magyar és lengyel kérdés becsületes és végleges rendezése után jöhet létre. A nyugati négy nagyhatalom csak ez esetben biztosítja az új, nemzeti Csehszlovákia határait és függetlenségét. A lengyel kisebbség ügyét a lengyel állam egyoldalúan és tárgyalás lefolytatása nélkül intézte el. Lehetőséget adott erre egy 32 milliós állam katonai ereje és nem utolsósorban: a miénknél jóval kedvezőbb külpolitikai helyzete. A magyar kormány a müncheni határozatnak megfelelően kétoldalú tárgyalás formájában óhajtotta a kérdést rendezni. A komáromi tárgyalások azonban éppen a csehszlovák delegáció elfogadhatatlan magatartása miatt hiúsultak meg. Ám a kútbaesett komáromi cseh-magyar megegyezés csak kitolta a kérdés rendezésének időpontját, de a helyzeten nem változtatott. A komáromi szakítást követő külföldi sajtóhangok, vezető politikusok kijelentései, Darányi Kálmán és Csáky István gróf berlini és római útja, Beck lengyel külügyminiszter fáradozásai egytől-egyig arról tesznek bizonyosságot, hogy a külföldi közvélemény korántsem veszi elintézettnek a helyzetet, és ha kell, minden politikai erejét és befolyását latba vetve kényszeríteni fogja Prágát, hogy a müncheni alapelvek szerint történő magyar-cseh megegyezés létrejöjjön.

A felvidéki magyar kérdés megoldása tehát Európaszerte egyformán hangoztatott követelés, amely elől Prága ma már nem térhet ki. Nem odázhatja el a magyar igényeket ravasz belpolitikai trükkökkel, a szlovák nacionalizmus és autonómizmus hirtelen felszításával sem. A zsolnai határozattal a nemzeti szabadságát húsz év óta követelő szlovák autonómizmus — látszat szerint — győzelmet aratott. Valójában: még inkább Prága érdekkörébe került, s nemzeti követeléseit Prága csak addig respektálja, míg a szlovák nemzeti aspirációk felszítása a magyar követelések elgáncsolására alkalmas és célravezető. És vitán felül áll, hogy teljében tombolni fog a prágai centralizmus, papírkosárba kerülnek nyomban a zsolnai megállapodás pontjai, mihelyt a

magyar kérdés — bármely formában is — elintéződik. A nemzeti „felszabadulást”, az autonómia kivívását ünneplő mámoros szlovák nép nem veszi észre, hogy örömujjongása a szudétavidékről kivont cseh katonaság asszisztálása mellett történik, s hogy a cseh fegyverek menten a szlovák követelések ellen fordulnak, mihelyt a szlovákságra — a magyar igényekkel szemben — nem lesz már szükség.

A felvidéki magyarság visszacsatolását az anyaországhoz egyformán követeli tehát a nyugati és magyarországi közvélemény, és a felvidéki magyarság is. Jaross Andor és Esterházy János pártelnökök emlékezetes pozsonyi rádiószózatukban a felvidéki magyarság összességének nevében követelték a világ közvéleményétől a magyarlakta területek visszacsatolását Esterházy János gróf október 15-i nyilatkozatában pedig nyíltan bejelenti, hogy a felvidéki magyarság a komáromi tárgyalások megszakadásában csak a megoldás időpontjának kitolását látja és nem hajlandó lemondani a jogról, amely lehetővé teszi számára az anyaország magyarságával való egyesülést.

A magyar Felvidék visszacsatolása tehát komoly valóság. A trianoni Magyarország ennek révén \$00.000 lelket jelentő új állampolgárral gyarapodik. Oly magyar néprésszel, mely húsz esztendeig egy teljesen idegen állami berendezkedés, politikai világ részese volt, s amely az új magyar államkeretbe a húszéves rendszer politikai tapasztalatait és emlékeit hozza magával. A húszesztendő cseh uralom a felvidéki magyarság körében új politikai magatartást, új politikai és társadalmi látást alakított ki, teljesen új magyar lelkiséget, mely — valljuk be őszintén — lényegesen különbözik a magyarországi közgondolkodástól. Mások értékítéletei, más politikai és szociális látással bír, politikai és szociális vonalon igényesebb és öntudatosabb. A magyarlakta Felvidék visszacsatolása tehát két politikai látás, két lelkiség találkozását jelenti, amiből logikusan következik, hogy e két, egymástól eltérő lelkiség összehangolása, egy nevezőre hozása a további magyar fejlődés szempontjából múlhatatlanul szükséges. Ami végül is azt jelenti, hogy a felvidéki magyarság visszacsatolása csak részben zárja le a magyar kibontakozás húsz év óta állandóan nyitva álló, nagy problémáját, és automatikusan esedékessé válik a komoly országépítés, a jelzett különbözőségeket látó és eltüntetni akaró államépítő munka, mely a lehető legrövidebb időn belül kell hogy valóra váltsa országos viszonylatban a húsz év óta húzódozó korszerű átalakulást.

A Magyar Szemle hasábjain már a múltban is számos esetben rámutattunk arra a szembeszökő különbségre, amely a csehszlovákiai és a magyarországi magyarság lelkisége, politikai, társadalmi látása között az elmúlt húsz esztendő alatt kifejlődött. Nem egyszer hangsúlyoztuk, hogy a különbségeket észre nem venni történeti tévedés lenne és azokat elhallgatni minden bizonnyal oktalanság. Hisz aki csak felületesen ismeri is a felvidéki magyar szellem kialakulását, akár kulturális, akár politikai, akár társadalmi vonalon, annak föltétlenül tudnia kell, hogy az odaíti magyarság, az idegen léggör, az új benyomások, friss élmények, a kisebbségi helyzet hatása alatt egy sajátosan új és a magyarországi szellemtől sok irányban elütő közszellemet alakított ki. Ez a „kisebbségi” közgondolkodás minden bizonnyal a

kisebbségi helyzetnek volt természetes folyománya, de korántsem tűnik el a kisebbségi élet megszűnésével. A kisebbségi élet, a nemzeti, politikai leszorítottság tudata és élményszerűsége oly mély lelki változásokat idézett elő a felvidéki magyarság arcán, a politikai elnyomottság oly tisztult és emberi vonásokat is érlelt meg, amelyek elválaszthatatlan élményei és eszméi a felvidéki magyarságnak. A két magyar lelkiség közötti különbséget ismerni, látni viszont történeti szükség-szerűség. Éppen úgy az, mint nemzeti feladat — a legnagyobb nemzeti feladat — kiküszöbölni az okokat, melyek a két magyar nemzet rész között a lelki ellentétet mélyítik.

A felvidéki magyar lelkiség átváltozásának okai elsősorban a rendszerben keresendők. Az új politikai rendszerben, amely azonban nemcsak politikai vonalon érezte hatását, de gazdasági, társadalmi és kulturális viszonylatban is. Az új államkeretek közé került felvidéki magyarság számára az első friss élmény föltétlenül a demokratikus, köztársasági berendezkedés volt, mely egyszerre új távlatokat nyitott meg és új utakat mutatott. Ne essünk azonban tévedésbe: állításunk nem vonja kétségbe a cseh „demokrácia“ jól ismert, minden ízében magyarelles törekvéseit. Midőn tehát a cseh demokráciáról, mint első nagy élményről beszélünk, nem a magyarsággal szemben folytatott prágai politika módszereire kell gondolnunk, hanem arra a föltétlenül demokratikus szellemre, amely az új államban minden áldemokratikus hatalmi elnyomás mögött valamiképp a levegőben van. Tudjuk jól, hogy a csehszlovák demokráciára való hivatkozás könnyen átlátható ürügy volt csupán, amellyel a mindenkori kormányzat a magyar kisebbséget öntudatában, meggyőződésében megtörni és a prágai centralizmushoz láncolni iparkodott. Könnyen kimutatható, hogy a hús esztendő cseh uralom egyetlen célja a magyar nemzetiség felszívása, lassú eltüntetése volt. És ezt a célt szolgálta Prága minden eszközzel, a politikában éppen úgy, mint a gazdasági vagy szellemi élet terén. A „demokratikus“ magatartás, amelyet Prága a magyar kisebbséggel szemben mutatott, vitán felül ellenséges volt és emberinek sem nevezhető. A demokratikus bánásmód csak az uralkodó néppel szemben érvényesült és csak ezek részesültek a demokratikus rendszer előnyeiben. Am tévedés volna azt hinni, hogy az új rendszer hatása nem érvényesült kisebbségi, magyar vonalon. Igaz, a magyarságnak csak elenyésző morzsák jutottak az új demokratikus rendszer „áldásaiból“, de azért, hogy benne élt a rendszerben, mely áldemokratikus valóságot építve ki, éppen a demokráciák leglényegesebb alapelvét tagadta meg: állandó összehasonlítást tudott tenni a parlamenti demokráciák gyakorlata és egy megérett és állandóan követelt tiszteséges és igazságos berendezkedés között.

Említsünk néhány példát. A csehszlovák alkotmány az általános, titkos és nőkre is kiterjesztett választójogot vezette be. Tudjuk nagyon jól, hogy a közigazgatás ezt az alapjogot a legraffináltabb gyakorlati eszközökkel megvalósította. Ügy osztotta be például a választókerületeket, hogy azokban a szavazók lehetőleg minél több nemzetiség közül kerüljenek ki. Ravasz szavazati kulccsal úgy intézkedett a mandátumok elosztásáról, hogy mindjobban a cseh vagy szlovák választókerületek-

iids kedvezzen, a nemzetiségi kerületek rovására stb. Úgy szervezte meg a közigazgatást, hogy az lehetőleg kizárja és lehetetlenné tegye a kisebb vagy helyi önkormányzatok életét. Oly gazdaságpolitikát, főleg bankpolitikát folytatott, amely eleve halálra ítélte a nemzetiségek önálló és független gazdasági fejlődését és a Prágából irányított, cseh nemzeti érdekeket szolgáló gazdasági fejlődést segítette elő. Oly földreformot alkotott, amely minden kertelés nélkül a szláv elem megerősítését és terjedését szolgálta. Lefektette az új kultúrpolitika alapelveit, komoly kultúrfejlődést helyezett kilátásba, de a nemzetiségek mozgási lehetőségét a közigazgatási apparátus vasgyűrűjével vette körül. Szociálpolitikai törvényeket hozott, — e téren mutatható ki aránylag leginkább a magyar kisebbség részesedése — de e törvények végrehajtását oly szervezetekre bízta, amelyek közvetve vagy közvetlenül állam- és rendszertámogató csehszlovák pártok előírásai és szelleme szerint működtek. A felvidéki magyarság tehát a csehszlovák demokráciának csupán külsőségeiből részesült s állandó harcot volt kénytelen folytatni a hivatalosan demokratikus rendszer elnemzetietlenítő törekvései ellen.

A felvidéki magyarság azonban az éppen élete és megmaradása ellen folytatott politikai harcból súlyos következtetésekkel került ki. Nagyon is jól látja, a saját bőrén érzi a nagyvonalúnak és európainak hirdetett cseh demokratikus rendszer jelentőségét és értékét, de ugyanakkor jól látja egy becsületes, szociális, nemzeti célokat szolgáló politikai rendszer jelentőségét is. A titkos választójogban — az őt ért sérelmek és visszaélések ellenére is, sőt tán éppen ezért — oly állampolgári jogot lát, amelynek jogosultsága felől meg van győződve és annak megadását és gyakorlását természetesnek veszi minden állampolgár számára. Jól látja a mai közigazgatási rendszer centralizáló, tehát magyar érdekeket kijátszó szerepét, de természetesnek tartja minien közigazgatás demokratizálását és észszerűvé tételét. A cseh földreform és telepítés minden vonalon szláv és magyarelles célokat szolgált. Ezt nagyon jól tudja a felvidéki magyarság is. Nem is a nagybirtok felaprózását ellenezte, de azt a cseh földreformot, amely magyar kézből idegeneknek játszotta át a magyar föld több mint nyolcvan százalékát. Sőt a felvidéki magyarság éppen nagyon jól látja, mit jelent és mennyire múlhatatlan a nagybirtok megszüntetése, a magyar parasztság földhöz juttatása, a komoly telepítés, a magyar nép erejének felfokozása. Hogy a radikális földreform és telepítés mily hatalmas eszköz egy nemzet számára, azt éppen a prágai politika eredményein keresztül vette észre. Az áldemokratikus cseh rendszer megakadályozhatta az önálló magyar kultúrfejlődés kibontakozását, ám a felvidéki magyarságban öntudatosan él a vágy és akarat a gyökeresen magyar népi kultúra felé való felemelkedésre, a széles népi rétegeknek bekapcsolására a magyar kultúrfejlődésbe. És természetesen: minden idegszálával egy becsületes és igazságos szociális berendezkedés vágya hatja át, amely számára már nemcsak elképzelés, de valóság is.

A POLITIKAI ÉS GAZDASÁGI HELYZET az erőknek egyik része, amelyek a felvidéki magyarságot lelkileg és gondolkodásmódban átalakították. De hasonló hatása volt a további fejlődés folyamán a

belső társadalmi átalakulásnak is, amely forradalmi erővel formálta át a felvidéki magyarság társadalmi képét. E kérdéssel kapcsolatban most csak a főbb vonások ismertetésére szorítkozunk.¹

A cseh politikának egyik legfőbb, eddig figyelemre alig méltított célja az volt, hogy a felvidéki magyarságot társadalmilag proletarizálja. Hogy megfossa középosztályától, értelmiségi vezetőrétegetől. A prágai politika a csehszlovákiai magyar néprészből értelmiségi réteg nélküli paraszt és munkás proletárnemzetet akart csinálni, hogy ezáltal mind könnyebben elérje célját: a magyarság asszimilálását. Ha a magyarsággal szemben folytatott politika irányait nézzük, okvetlenül tételünket látjuk igazolva. A cseh politika első ténykedése a régi magyar hivatalnokosztály kiüldözése és kiutasítása volt s ezzel egy csapásra elérte, hogy a felvidéki magyarságot éppen attól a rétegtől fosztotta meg, amely eddig a politikai, szellemi, gazdasági, társadalmi vezetést kezében tartotta. A cseh uralom első évtizedében hozzávetőlegesen 103.000 ember hagyta el a Felvidéket s a menekült magyarok között elsősorban az értelmiséget, a hivatalnokosztályt találjuk képviselve. A prágai politika minden törekvése oda irányult, hogy a még megmaradt értelmiségi töredék-rétegeket mind jobban leszorítsa a fejlődés vonaláról, proletarizálja, lelkileg megmérgezze és így alkalmatlanná tegye a vezető és szervező szerep vállalására. A cseh kormány kultúrpolitikája csak elősegítette ezt a célt. A gazdaságilag megrokkant, számbelileg megfogyatkozott maradék értelmiségi osztály a kultúrfejlődés vonalán találkozott újabb akadályokkal. És ez a széthulló, pusztuló réteg, az előtte tornyosuló akadályokkal vívott harcban mindjobban erőtlenedett, meggyőződését és nemzeti öntudatát veszítette. A csehszlovákiai magyarság hamarosan ráébredt, hogy irányítást, vezetést e megrokkant, zilált és meggyőződésében is ingatag rétegtől alig várhat. Ugyanakkor pedig a célzatos cseh gazdaságpolitika a magyar parasztságot és munkásságot is mind lejjebb taszította a proletarizálódás lejtőjén, úgyhogy csakugyan előállott a tragikus helyzet: adva volt egy több mint 800.000 lelket számláló nemzeti kisebbség, amelynek azonban társadalmi struktúrája annyira megingott, hogy kétséges volt valóban, egyáltalán képes-e megmaradni a körülötte pezsgő új nacionalizmusok tüzeiben, vagy lassú elhalásra van ítélve \$ az előbb vagy utóbb bekövetkező felszívódás között választhat? Sokszor csakugyan úgy látszott, hogy a cseh politika jól számított. Az asszimilációnak azt a módját választotta, mely föltétlenül ügyesebb és nem annyira szembetűnő. A felszívódást nem külső, erőszakos eszközökkel készítette elő, hanem oly módon, hogy az belülről, a magyar társadalomból induljon ki. A kisebbségi magyarságból, melynek társadalmi szervezete kezdett szétesni és így nemzeti öntudatban, meggyőződésben meggyengülve alkalmas talajt készített elő a lassú lélekhalászás és asszimiláció számára.

A prágai politika azonban elszámította magát. A felvidéki magyar társadalom eddigi struktúrájának szétrobbantása sikerült, de az így

¹ V. ö. e kérdésié nézve a szerző köv. tanulmányait: A szovenszkói új magyar generáció. Magyar Szemle. 1935 május. A csehszlovákiai magyarság társadalmi rajza. Magyar írás, 1937 április. Magyarok Szlovenszkon. Kelet népe, 1937 október.

legyöngített magyarság felszívása nem. Az történt közben ugyanis, hogy a szétdúlt, szinte atomjaira hullott magyar társadalom területén új csoportosulás kezdődött meg. Az alsó rétegek felől, a parasztság, munkásság és lecsúszott hajdani középosztály tájairól indult meg az új értelmiségi gárda kiválasztódása, amely lassanként, évekig tartó fejlődés után újból helyrebillentette a megbolygatott társadalmi egyensúlyt. A paraszti, munkás és kishivatalnoki rétegek kezdenek feltörni és lassanként a régi középosztály helyén e friss és erőktől duzzadó rétegek kerítik kézhez a kisebbségi magyar nemzetrészt életének irányítását. Persze, ez a társadalmi átalakulás nem ment könnyen és zökkenő nélkül. Egy pusztuló és egy most jelentkező világ mérkőzése volt a folyamat, tele forradalmi fordulattal, túlfeszített indulattal és nem egyszer a végletekbe kalandozó kanyarral. A felvidéki magyarság szellemi fejlődése, a fiatalabb generációk forradalmi mozgalmi, az általános forrás és nyugtalan útkeresés: e társadalmi forradalom jellemző vonásai.

Tévednénk azonban, ha azt hinnők, hogy a két évtizedes kisebbségi sorsban újjáformálódó felvidéki magyarság, társadalmi szerkezetét tekintve, folytatója a háborúelőtti felvidéki magyar társadalomnak. Erről szó sincs. A csehszlovákiai magyarság éppen az állandó politikai nyomás és a belső társadalmi változások következtében a társadalmi együttélésnek egészen új formáit építette meg. A belső „társadalmi forradalom“ következtében széthulltak az eddigi osztályfalak, eltűntek a társadalmi különbségek és ellentétek. Az újonnan kialakuló értelmiségi réteg már nem mint külön érdekeket képviselő osztály szerepelt, de mint a nemzeti közösség céljait szolgáló réteg, amely gyökereit a parasztság és munkásság tömegeibe nyújtotta és így a teljes kapcsolatot képezte vezetettek és vezetők, nép és értelmiség között. Az osztályoknak ez a közelebbkerülése nem volt erőltetett törekvés, hanem a politikai és társadalmi adottságok alapján ösztönösen történt, s eredménye egy osztályokon és rétegeken felüli nemzeti közösség megépítése volt. Az eddig leszorított alsó rétegeknek szabad feltörése, mely részben a társadalom új elrendezését, részben a közszellem és közgondolkodás átalakulását hozta magával.

A belső társadalmi átalakulás és a politikai élmény: ez az a két tényező, amely a felvidéki magyar közszellem kialakulását körülhatárolja. Az első arra mutat, hogy a felvidéki magyarság túljutott már az osztálytársadalom merev formáin, haladottabb és magasabb társadalmi képlethez érkezett el. Ebben a képletben eltűntek már az egymással gyürköző, egymás fölé vagy alá rendelt osztályok és a társadalom a szervezett nemzet képében jelenik meg. Eltűntek a társadalmi osztályokkal együtt az osztálygőg, az osztályhelyzet monopolisztikus kihasználása is, teljesen eltűnt a Magyarországon még annyira virágzó „úri“ osztály fogalma és helyét a dolgozó nemzeti kollektívum gondolata foglalta el. E nemzeti közösségben csak egy értékmérő van: a nemzet szempontjából produktív munka. És kinek-kinek helyét és értékét az szabja meg, mennyiben mutat fel több és értékesebb munkát a nemzet érdekében. E társadalmi közszellem legjellemzőbb vonása föltétlenül a szociális érzés és gondolkodás kifinomult formája. Világéret ez, mely egyenesen irtózik az osztálygőg, a társadalmi uralkodni-

akarás minden formájától. Nem tudja azt elképzelni sem születési, sem gazdasági alapon.

A politikai élmény azt jelenti, hogy a felvidéki magyarság természetesen adódó követelményeknek tekinti mindazokat a politikai tényezőket, melyeknek fontosságáról húsz esztendő kisebbségi élete folyamán meggyőződött. Tekintet nélkül arra, hogy e politikai életlehetőségeknek közvetlen részese volt, vagy kirekesztve azokból, azoknak súlyát és jelentőségét éppen saját bőrén érezte. A felvidéki magyarság jól látja, hogy a titkos és általános szavazati jog, a demokratikus közigazgatás, a komoly és radikális földreform, a komoly kultúrpolitika és szociális törvényhozás oly kellékek, melyek nélkül modern államélet elképzelhetetlen. A felvidéki magyarság nagyon jól tudja, mit jelent egy, a nemzet érdekeit szem előtt tartó földreform, mit jelent az összes társadalmi rétegekre kiterjedő szociális biztosítás, a népegészségügy, népnevelés új, központi és radikális rendezése. A felvidéki magyarság jól látja, mi a teendő. Tisztán látja a tennivalókat s ezekhez saját politikai élményét, tapasztalatait adja alapul.

A felvidéki magyarság visszakerülése az anyaországhoz ma már elintézett kérdés. Olyan nemzeti törekvéseink teljesülnek ezzel, melyeket hangoztatni és követelni húsz év alatt nem szüntünk meg. Nem tudom azonban, gondolunk-e majd e nemzeti örömtől áthatott napokban arra, hogy elveszített területeink politikai vagy diplomáciai visszaszerzése még nem zárta le a kérdést. Csak lehetőséget adott a kérdés, az egyetemes magyar kérdés rendezésére. Gondolunk-e vajjon arra, hogy a visszakerülő Felvidék új társadalmi lelkiséget, új politikai és szociális igényeket hoz magával, melyek elől kitérni, melyeket észre nem venni lehetetlen. Gondolunk-e vajjon arra, hogy a hozzánk visszakerülő felvidéki magyarok és a csonkaországi közszellem közötti mélységes űrt minél előbb, ne a szavak szárnyalásával, de komoly tettekkel hidaljuk át? Hogy minél előbb arra a társadalmi összhangra, arra a politikai, gazdasági és szociális berendezésre hozzuk át a csonkamagyarországi magyarokat is, amelyre a felvidéki kisebbségi magyarság már eljutott? Rendkívül komoly és égetően sürgős kérdések ezek, amelyekre minél előbb kell — tettekkel — felelni. A két lelkiség között szembeütő az ellentét. És eltakarhatja ez ellentéteket az első napok vagy hetek lelkesedése, a nemzeti felszabadulás mámorja, de menten kiújulnak, mihelyt múlik az idő és az élet nagy és könyörtelen kérdései állnak elő. E kettősség felismerése pedig egyet követel, de ezt vaskövetkezetességgel és maradék nélkül: a belső magyar országépítést. Kipótolását mindannak a mulasztásnak, korrigálását mindannak a bűnnek, amelyet húsz esztendő megcsonkítottságunk alatt elkövettünk. Azonnali építő politikát, amely a valósággal néz szembe és a valósághoz simulva megalkotja mindazt, ami politikai, gazdasági, kulturális és szociális vonalon szükséges. Ha ezt elmulasztjuk, a lelki és meggyőződésbeli kettősség szörnyű következményeivel kell számolnunk, ha valóra váltjuk: nemesalt a 800.000 felvidéki magyart szereztük vissza, de a tízmilliós magyar népet mentjük meg a jövő számára.